

- Council, 2 March 2012 <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/12/st00/st00004-re02.en12.pdf>, Conclusions: European Council, 29 June 2012 http://www.consilium.europa.eu/uedocs/ms_data/ocs/ressdata/n/ec/131388.pdf.
15. Gál, Z. (2010). Pénzügyi piacok a globális térben. Budapest. Publisher: Akadémia Kiadó, ISBN 978 963 05 8820 1.
 16. Hall-Taylor. (2003). Makroökonómia. Budapest. Publisher: KJK_KERSZÖV, ISBN 963 224 193 2.
 17. IMF Final Report for the G20 (June 2010). A Fair and Substantial Contribution by the Financial Sector.
 18. Jankovich, L. (2006). A kelet-közép-európai új tagállamok eurózónás csatlakozásának pénzügypolitikai kérdései, különös tekintettel Magyarországra. University of Debrecen: Doctoral essay.
 19. Kovács, L. (September 30, 2011). Banki különadók az EU-ban. Magyar Közgazdasági Társaság konferenciája. Pécs.
 20. Kovács, L. (2011-12). A magyar bankrendszer helyzete és kihívásai. In Magyar Pénzügyi Almanach ISSN 2063-188X (pp. 90-96.). Budapest: TAS-11 Kft.
 21. MTI. (August 2, 2012., 8:59.). Terjedni kezdett Európában a magyar unortodox gazdaságpolitika <http://www.mti.hu/Pages/Default.aspx?lang=hun&menuid=1>.
 22. Patai, M. (September 30, 2012). Pénzügyi kilátások. MGYOSZ Conference. Budapest.
 23. PwC. (October 2011). How the EU VAT exemptions impact the Banking Sector. Source: http://www.pwc.com/en_GX/gx/financial-services/pdf/2011-10-18_VAT_Study_final_report.pdf.
 24. Túry – Vida. (2012). Monitoring Report. In Politikai és gazdasági elemzés az EU10 teljesítményéről (pp. 37-45). Budapest. Publisher: MTA KRTK Világgazdasági Intézet ISSN 1787-5439.
 25. Vigvári, A. (2008). Pénzügy(rendszer)tan. Budapest. Publisher: Akadémia Kiadó, ISBN 978 963 05 8595 8.

Отримано 01.11.2012

Анотація

Уряди країн визнали серйозний негативний вплив світової фінансової кризи на банківський сектор, а також кризу довіри до банківського сектора, що дуже небезпечно, враховуючи ту роль, яку банки відіграють в економіці. Зараз йде активне обговорення можливостей створення банківських фондів з метою їх потенційного застосування у разі подібної кризи у майбутньому без використання грошей платників податків. Політично популярним рішенням цього може стати введення банківського податку. Деякі політики Європейського Союзу виступають за загальноєвропейські податки на фінансові операції. 17 країн – членів Євросоюзу вже ввели податки на фінансові операції банків, їх прибутки та статті балансу. Це дослідження в першу чергу розглядає очікувані наслідки введення банківського податку.

УДК 338.51:336.71

О. Д. Вовчак, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри банківської справи, Університет банківської справи Національного банку України, м. Київ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА КРЕДИТНІ ПОСЛУГИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

У статті досліджено особливості сучасного ціноутворення на кредитні послуги вітчизняних банків, визначено основні складові ціни банківських кредитів та способи їх врахування.

Ключові слова: банківська послуга, ціноутворення на банківські послуги, кредит, ринок банківських послуг

Постановка проблеми. Розвиток вітчизняного ринку банківських послуг протягом останніх років супроводжується певними негативними тенденціями: від’ємний сукупний фінансовий результат в цілому по банківській системі (2009 р. – 31,5 млрд грн.; 2010 р. – 13,0 млрд грн.; 2011 р. – 7,7 млрд грн.); значний діапазон коливань цін на банківські послуги (у 2012 р. середньозважена вартість кредитів у національній валюті без врахування овердрафтів коливалась від 12–15,8% у квітні до 18,1–28,2% у листопаді); значна дисперсія цін на одні й

ті ж банківські послуги у різних учасників ринку (у III кварталі 2012 р. відсоткові ставки українських банків на депозити для фізичних осіб строком на 3 місяці у національній валюті коливались від 15% в ОТП Банку та Ощадбанку до 23% у банку “Форум” та ВАБанку). Дані тенденції у сукупності відображають нестабільність вітчизняної банківської системи в цілому та процесів ціноутворення на банківські послуги зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних дослідників питання банківського маркетингу в цілому та ціноутворення на банківські кредитні послуги зокрема досліджували у своїх роботах О. В. Дзюблюк [3],

В. О. Ткачук [7], Л. В. Кузнецова, Л. В. Жердецька [6], О. В. Васюренко [2], О. Й. Шевцова, В. С. Котковський, Т. А. Васильєва [1,4], С. В. Леонов, С. М. Козьменко [4], Н. Г. Маслак та О. А. Криклій [5]. Проте, незважаючи на значну увагу дослідників до проблем банківського маркетингу та ціноутворення на банківські кредитні послуги, дослідження питань ціноутворення на банківські послуги, зокрема кредитні, мали суто теоретичний характер, а отже невисвітленими залишаються проблеми практичного визначення цін на банківські кредити.

Метою статті є формалізація сучасних практичних підходів до ціноутворення на кредитні банківські послуги.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних теоретичних постулатів питання ціноутворення на кредитні банківські послуги є те, що основою та мінімальною межею ціни розміщення грошових ресурсів банком є ціна їхнього залучення. Вітчизняна практика свідчить, що процес кредитування сьогодні є досить індивідуальним, а тому і відповідне ціноутворення багато в чому залежить від відносин між клієнтом і банком. Винятком можуть бути так звані стандартизовані банківські кредитні послуги, ціна яких є фіксованою, та не передбачає перегляду при роботі із різними клієнтами. Загальний алгоритм ціноутворення на кредитні послуги банків України наведено на рис. 1.

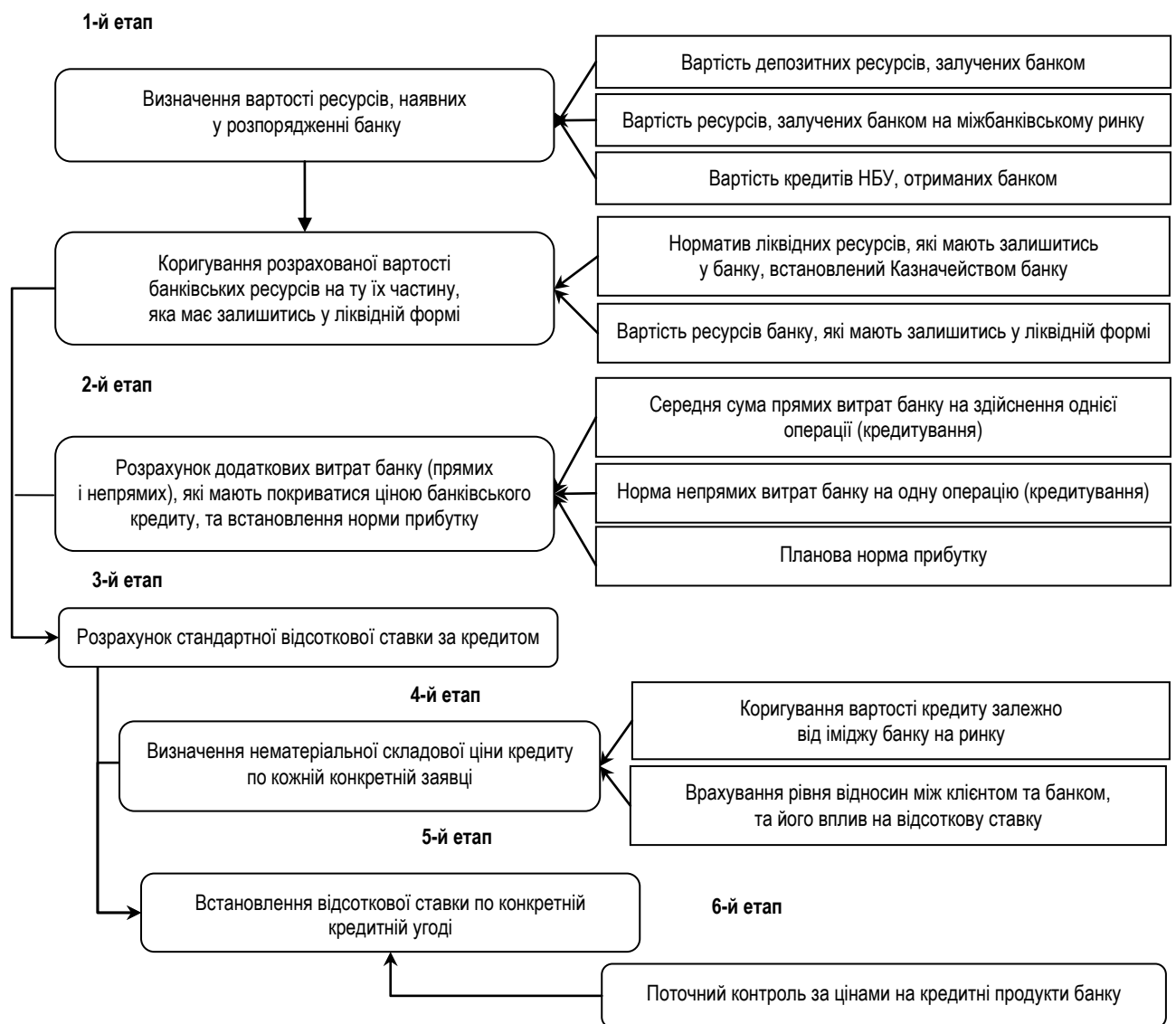

Рисунок 1 – Алгоритм процесу управління ціноутворенням у вітчизняній банківській практиці на кредитні продукти

Ціноутворення на кредитні продукти на практиці відбувається під дією низки факторів. Одну з центральних ролей відіграє відсоткова ставка за депозитами, як вартість ресурсів, які будуть направлятися банком на кредитування. Але слід зазначити, що оскільки джерелом коштів для банківських кредитів є не тільки депозити, то початковою точкою розрахунку є не лише вартість банківських депозитів, а в цілому середньозважена вартість ресурсної бази банку, до якої також входять і міжбанківські кредити, і кредити НБУ. В практиці діяльності вітчизняних банків дана вартість розраховується щоденно в рамках GAP-аналізу, який здійснюється відповідними фахівцями банківської установи.

Наступним важливим кроком визначення вартості банківського кредиту є коригування отриманого значення середньозваженої вартості ресурсної бази банку в бік її підвищення внаслідок того, що казначейство банку зазвичай вимагає, щоб певна частина коштів залишалась у банків у ліквідній формі, а отже вартість тих ресурсів, які залишаються ліквідними, має бути компенсована за рахунок ціни розміщення тих коштів, які будуть направлені на здійснення активних операцій.

Скоригована середньозважена вартість ресурсної бази банку є основним, але не єдиним чинником, який визначає ціну кредиту. Надзвичайно важливим питанням у вирішенні даної проблеми є розподіл непроцентних витрат, пов'язаних із реалізацією кредитних банківських послуг для визначення їх повної вартості. Такі непроцентні витрати в теоретичних дослідженнях поділяють на 2 категорії: прямі витрати, прямо пов'язані із реалізацією банківських кредитів, та накладні витрати, які не пов'язані безпосередньо з реалізацією банківських послуг, проте формують загальну їх вартість.

На практиці для вітчизняних комерційних банків коректне врахування прямих непроцентних витрат у вартості банківських кредитів є актуальним завданням, на вирішення якого на сьогодні спроможні лише великі системні банківські установи. Часто вітчизняні банки займаються даною проблемою поверхнево, без достатнього дослідження таких витрат.

Великі розвинуті банки можуть собі дозволити здійснювати так звані "безперервний хронометраж" процедури, тобто дослідити черговість процедур, пов'язаних із реалізацією банківських послуг, та розрахувати частку заробітної плати кожної з осіб, задіяних у цьому процесі, матеріальні витрати ними здійсненні в межах даної процедури, частку амортизації

обладнання, яке було задіяне при наданні послуги, та ін. Проте слід зауважити, що не всі вітчизняні банки можуть дозволити собі провести такий розрахунок та оновлювати його з необхідною періодичністю, оскільки такий хронометраж є досить витратним процесом. До того ж певні умовності все ж залишаються навіть при використанні такого підходу, оскільки проміжки часу між обробкою різних заявок операціоністом та середня тривалість розгляду однієї заявки Кредитним комітетом банку залежать від обсягів грошових ресурсів, які надаються у кредит, а тому слід виважено підійти до врахування таких умовностей в ціноутворенні, бо вони безпосередньо впливають на фінансовий результат реалізації послуг із банківського кредитування.

Іншою важливою складовою вартості банківських послуг, врахування якої необхідне для формування позитивного результату від реалізації банківських послуг, є непроцентні витрати, виникнення яких безпосередньо не пов'язане із конкретною банківською послугою. Зазвичай такі витрати включаються у вартість банківських кредитів шляхом додавання певної нормативної надбавки, розрахованої на основі попередніх періодів з урахуванням поточних тенденцій та прогнозів таких витрат на майбутнє. Окремо варто зауважити, що банки по-різному підходять до врахування таких витрат у ціні банківських кредитів. Вітчизняна банківська практика свідчить, що такі витрати можуть як включатися у відсоткову ставку по банківському кредиту, так і повністю покриватися за рахунок різноманітних комісій, які не залежать від розміру відсоткової ставки.

Часто розмір надбавки, яку необхідно включити у ціну кредитних банківських послуг для компенсації непроцентних витрат, розраховується за формулою 1.

$$p = \frac{NIC}{A}, \quad (1)$$

де p – надбавка для покриття непроцентних витрат у ціні банківських кредитних послуг;

NIC – обсяг непроцентних витрат банку в рік, які мають бути враховані у ціні банківських кредитних послуг;

A – обсяг банківських операцій відповідного виду за рік.

Наступним кроком є включення певної норми прибутковості у ціну кредитних банківських послуг, що залежить від цілей, які ставить перед собою банк, особистих відносин із клієнтом, рівня ризиковості угоди, поточної ситуації та очі-

куваних змін на ринку банківських послуг. Поточна ринкова ситуація та рівень цін конкурентів на аналогічні продукти є певним обмеженням для банку у прийнятті рішень стосовно ціни кредиту та частки прибутку, яка в нього складується.

Варто ще раз підкреслити, що сьогодні на вітчизняному ринку банківських послуг процес кредитування є індивідуальним, а отже і ціна таких кредитів здебільшого встановлюється індивідуально за домовленістю з конкретним клієнтом, тому фактор рівня відносин клієнта і банку набув значної ваги у питанні ціноутворення на послуги вітчизняних банків. Інколи банк погоджується поступитися рівнем прибутку та знизити ціну ресурсів, які він надає в кредит, очікуючи, що він зможе отримати додатковий дохід, надаючи даному клієнту ряд додаткових банківських послуг. Так, інколи в договорах кредитування обумовлюється умова, згідно з якою клієнт зобов'язується здійснювати певний обсяг операцій по поточним рахункам у даному банку протягом визначеного періоду, і в разі порушення ним такої умови банк залишає за собою право підняти відсоткову ставку за кредитом. Це є прямим відображенням того, що банк погодився знизити відсоток по кредиту для окремого клієнта, розраховуючи, що отримає від нього додатковий дохід у вигляді комісій за обслуговування поточного рахунку. Іншим прикладом може бути зниження банком відсотка по кредиту для клієнтів, з якими він має тривалий досвід співпраці. У такому випадку банк, вбачаючи знижений ризик по кредиту клієнту, якому він довіряє, погоджується знизити власну надбавку за ризик. Таким чином, сьогодні рівень відносин між клієнтом і банком є суттєвим чинником процесу ціноутворення на банківські кредити на вітчизняному ринку банківських послуг.

Вітчизняна банківська практика свідчить про те, що процес управління цінами не завершується лише на встановленні остаточної ціни по банківському продукту. Постійні зміни у макросередовищі та висока конкуренція на вітчизняному ринку банківських послуг примушують банки постійно контролювати ціни на власні послуги, орієнтуючись на три групи орієнтирів. Першою групою орієнтирів є рівень цін основних конкурентів, їх динаміка протягом останніх періодів та поведінка банку – лідера на ринку. На практиці такий вид контролю найбільш розповсюджений, проте важливим питанням тут є періодичність, з якою необхідно здійснювати такий контроль, оскільки занадто часте його здійснення приведе до надмірних витрат на дану процедуру, а недо-

статне – до запізнення у реагуванні на зміни, які відбуваються на ринку. Іншою важливою групою орієнтирів, зміни яких має відслідковувати банк та відповідно реагувати своєю ціновою політикою, є зовнішнє (макро-) середовище. Дана група орієнтирів є важливою серед вітчизняних банків, оскільки в Україні саме макросередовище є значним чинником ризиків. Остання група орієнтирів включає в себе внутрішні складові ціни банківських послуг, таких як собівартість банківських ресурсів, які надаються у кредит, непроцентні витрати банку та рівень прибутковості, якого прагне досягти банк. Даний вид контролю є важливим з точки зору внутрішнього аналізу виконання банківською установою бюджету або іншого плану. Проте значним недоліком такого контролю є високі витрати на його здійснення та складність відповідних розрахунків.

Висновки. Таким чином, процес ціноутворення на кредитні послуги вітчизняних банків в узагальненому вигляді складається з наступних етапів:

- 1) калькуляція вартості ресурсів, які будуть використані банком для надання кредитів юридичним та фізичним особам;
- 2) розрахунок непроцентних витрат банку для їх включення у ціну кредитних послуг банку, нормативного обсягу прибутку;
- 3) визначення стандартної (прейскурантної) ціни банківської послуги на основі двох попередніх етапів;
- 4) визначення нематеріальних складових кредитної угоди, їх цінності та напрямку їх впливу на ціну кредиту (додатній або від'ємний вплив);
- 5) встановлення остаточної ціни кредитних ресурсів для конкретного клієнта;
- 6) здійснення поточного контролю за цінами на банківські продукти.

В той же час варто підкреслити, що згідно з наведеним вище алгоритмом сучасні підходи до ціноутворення на кредитні банківські послуги не враховують фактори ризику у ціні банківського кредиту. Переважно це пов'язано із тим, що при видачі кредиту вітчизняні банки незалежно від класу позичальника намагаються додатково вберегти себе від ризику дефолту шляхом залучення поручителів та взяття майна клієнта у заставу у обсязі, достатньому покрити всю суму кредиту. Тому, на нашу думку, пріоритетними напрямками подальших досліджень у даному питанні є саме розвиток системи ціноутворення на банківські кредити в напрямку врахування кредитного ризику в ціні послуг.

Список літератури

1. Васильєва Т. А. Підходи до формування маркетингової стратегії банку [Текст] / Т. А. Васильєва // Бізнес-інформ. – 2012. – № 3 (410). – С. 218–220.
2. Васюренко О. В. Ціна кредитних ресурсів як ключова складова системи управління кредитним ризиком [Текст] / О. В. Васюренко, В. Подчесова // Банківська справа. – 2008. – № 1. – С. 28–34.
3. Дзюблук О. В. Перспективи оптимізації процентної політики комерційних банків в Україні [Текст] / О. В. Дзюблук // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – Тернопіль. – 2005. – Вип. 4. – С. 7–18.
4. Козьменко С. М. Маркетинг банківських інновацій [Текст] / С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва, С. В. Леонов // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 1. – С. 13–28.
5. Маслак Н. Г. Ціноутворення на банківські продукти [Текст] : монографія / Н. Г. Маслак, О. А. Криклій. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 121 с.
6. Процеси ціноутворення у фінансовій діяльності банку : монографія [Текст] / Л. В. Кузнєцова, Н. Ю. Няньчук, Л. В. Жердецька та інші; за ред. Л. В. Кузнєцової. – Одеса : Атлант, 2008. – 372 с.
7. Ткачук В. О. Маркетинг у банку [Текст] : навч. посіб. / В. О. Ткачук. – Тернопіль : Синтез-Поліграф. – 2006. – 228 с.

Отримано 30.10.2012

Summary

The features of modern pricing for the credit facilities of domestic banks and the main components of bank's loan price are investigated in the article.

УДК 336.221:336.711

В. Н. Гланц, аспірант кафедри фінансів

ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”

**ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ
ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ**

У статті розглянуто ключові аспекти розподілу прибутку центральних банків, досліджено вітчизняний досвід та пропорції перерахування фінансового результату НБУ до державного бюджету. Проаналізовано аргументи за та проти необхідності оподаткування центрального банку в контексті різних груп податків.

Ключові слова: оподаткування центрального банку, прибуток, центральний банк.

Постановка проблеми. Центральний банк виступає головним регулятором грошово-кредитної політики та забезпечує цінову стабільність. Однак варто зауважити, що для адекватного виконання покладених на дану установу функцій він повинен мати високий рівень фінансової автономії. Але з іншого боку, як і будь-який державний інститут, центральний банк не може функціонувати відокремлено та абстрагуватися від впливу уряду, що може призвести до зменшення рівня його незалежності. Крім того, попри некомерційну природу свого функціонування, головний банк країни, як правило, акумулює високі прибутки, які досить часто використовуються для фінансування потреб уряду. Саме тому виникає необхідність дослідження адекватності пропорцій вилучення фінансових результатів центрального банку до державного бюджету та доцільності оподаткування даної установи у таких умовах, що і обумовлює актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто відмітити, що дослідженню значення центрального банку в податковій політиці держави як у ролі регулятора, так і платника податків вітчизняними науковцями майже не приділяється увага. Однак справедливо зауважити, що дослідженням ключових аспектів функціонування центрального банку займалися низка вітчизняних науковців, а саме: І. В. Іванець, В. С. Любунь, О. С. Любунь [4], М. Ф. Буховкіна, А. М. Мороз, М. І. Савлук [9] та ін. Крім того, певна група науковців спеціалізується на дослідженні специфіки оподаткування банківського сектора: І. І. Д'яконова, Н. Г. Євченко, І. В. Сало [8], Н. Й. Реверчук [6] та ін. Проте вітчизняними дослідниками не приділялося достатньої уваги визначенню специфіки, значення та доцільності оподаткування саме центрального банку країни, тоді як це питання досліджувалося окремими закордонними науковцями, серед яких Рамон Морено [3], Джон Ховкінс [1] та ін.

Невирішені раніше частини проблеми. Незважаючи на наявність значної кількості

© В. Н. Гланц, 2012